

Als tandarts voor het Nederlandsche Roode Kruis naar Nederlandsch Oost-Indië

De schrijver, uit wiens brieven wij in de volgende nummers eenige uittreksels publiceeren, werd in '36 afgekeurd voor den militairen dienst wegens te smallen borstomvang. Daardoor was hij, na zijn tandarts-examen in het begin van dit jaar, niet dienstplichtig en kon hij zich vrijwillig melden bij het Nederl. Roode Kruis te den Haag voor uitzending naar Nederl. Oost-Indië.

Na ditmaal goedgekeurd te zijn, de noodige injecties, papieren, tropenuitrusting (incl. tandenborstel, tandpasta en W.C.-papier!), enz. ontvangen te hebben, vertrok hij 21 Mei l.l. in den rang van 1e Lnt. op een contract voor één jaar per Skymaster van Schiphol naar Batavia.

DE UITREIS PER SKYMASTER

Woensdagmiddag 22 Mei, boven de Indische oceaan

Het duurt een heele tijd, vóór de Skymaster naar het begin van de startbaan gehobbeld is en de lucht in gaat. Dat is een merkwaardig gevoel; de piloot geeft vol gas, je wordt in je stoel gedrukt en ineens voel je, dat je vliegt. Het toestel stijgt snel, je voelt den druk op je ooren. Er is beter uitzicht door de kleine raampjes dan je zou verwachten, maar er hangt een vrij dicht wolkendek, zoodat er toch niet veel te zien is. Ik begin dus maar met aan de omgeving te wennen en dat is gemakkelijk genoeg. De stoelen zitten heerlijk en er is in de cabine niet meer lawaai dan in een Diesel als je dicht bij den motor zit.

Mijn buurvrouw is een verpleegster, een „flight nurse” van den repatrieeringsdienst; zij heeft de reis al meer gemaakt; prettig en rustig reisgezelschap. Pas als de steward komt vertellen, dat we boven Marseille zijn, begin ik belangstelling te krijgen voor wat er buiten te zien is. Het wolkendek is hier minder dicht en we vliegen langs de kustlijn van de Middellandsche Zee naar het Oosten. Het water is diepblauw; het land grijsgroen; kleine eilandjes liggen voor de kust met wolkenbanken als een groote prop watten erboven, alles beschenen door een stralende zon; een fantastisch gezicht vanuit deze hoogte (3000 meter).

Verder langs de Italiaansche kust tot *Napels*, waar we tegen drie uur 's middags landen. Het vliegveld is een Engelsch vliegveld, R.A.F. Station Pomigliano. De eenige Italianen hier zijn donkere, niet al te zindelijk uitzierende vrouwen, die de lunch serveeren, die ons door de K.L.M. in het restaurant op het vliegveld wordt aangeboden. We blijven hier anderhalf uur en de stad *Napels* ligt ver weg, zoodat ik die alleen vanuit de lucht heb gezien: ontelbare witte blokjes, samengepakt in de vlakke en tegen de hellingen. We vliegen om den *Vesuvius* heen en zien hem van den zijkant.

Dan dwars over de Middellandsche Zee, richting Egypte. Boven de kust aangekomen, is het al donker geworden en *Cairo* is in de verte zichtbaar als een uitge-

strekte lichtvlek, doortrokken met een wirwar van lichtpuntjes als stippelijntjes. Als we dalen worden de lichtpunten lichtflitsen en weldra staan we met een lichten schok op het vliegveld. Het is even over elf uur, plaatselijke tijd; op iedere landingsplaats moeten we de klok vooruit zetten. Enkele formaliteiten met douanebeambten in wit costuum met fez volgen; daarna per bus naar het hotel. 't Lijkt wel een sprookjespaleis, Oostersche zalen van enorme afmetingen, met marmeren zuiltjes en boogjes en bronzen lampjes.

Het is zonde om, wanneer je een paar uur in Caïro bent (we moeten om vijf den volgende morgen weer vertrekken) te gaan slapen en ik besluit dan ook om een wandeling door de stad te maken. Bij mijn medepassagiers bestaat weinig enthousiasme voor dit plan; ze hebben te weinig ondernemingslust en te veel slaap, zoodat ik er alleen op uit trek. Zoo loop ik kort na middernacht over een grooten boulevard in Caïro; goed verzorgd, tramrails, palmbomen en hooge electriche straatlantaarns, die de huizenrijen aan weerszijden decor-achtig verlichten. Sprookjesachtige, Oostersche gevels met torentjes, boogjes, balconnetjes en galerijen, alles in zandkleur. Het is zwoel, drukkend, windstil. Op een vluchtheuvel zit een groepje kerels in wijde, witte hemden met roode fez en spelen een spelletje met ovale, witte schijven bij het licht van een straatlantaarn. In kleine, vieze kroegjes, waar ik langs kom als ik kleinere, smalle straatjes inloop, hangen en zitten de mannen op banken, allemaal in witte of khaki hemden met fez; sommigen zijn met een half leeggedronken glas in slaap gevallen en zitten als versteende figuren tusschen de sloome bedrijvigheid van kroegjes op zulk een laat uur. Hier en daar hebben ze op het trottoir een doek gespreid en liggen er met drie of vier op te slapen. Ik kom langs een oude bakkerij, waar twee vieze, halfnaakte kerels bij 't licht van een petroleumlamp brood halen uit een primitieven steenen oven.

Het is om alle zin voor realiteit te verliezen, maar toch ben ik een uur vóór vertrek van het vliegtuig weer in het hotel en slaap nog even als een blok lood. Dan wordt op de deur geklopt; een bruin hoofd met fez verschijnt en zegt: „make ready, come down!” Beleefdheidsformules hebben ze blijkbaar in 't Engelsch niet geleerd! Snel geschoren en gewasschen, bij het ontbijt spiegeleieren met spek en terug naar het vliegveld. Het begint licht te worden. Ik zie een havik zweven om een van de Oostersche torentjes en 't ruikt naar bloemen in den vroegen morgen op straat in Caïro. Als 't vliegtuig weer in de lucht is, heb ik een onvergetelijken indruk van deze stad meegenomen.

We vliegen nu boven een uitgestrekte woestijn; er is weinig aan te zien, de lucht is wat onrustig en 't toestel slingert flink. Toch probeer ik wat te slapen; de stemming onder de niet goed uitgeruste passagiers begint wat te zakken. Ook mijn buurvrouw is moe; wij dommelen een tijd lang met onderbreking, in dekens, half liggend in den stoel. „Ik heb 't gevoel, of ik een klap op 't hoofd gekregen heb” zegt ze, — en ik: „Ik heb er toch niet op geslagen”. Zoo probeeren we den moed en 't goede humeur erin te houden. Ook de steward doet zijn best en brengt sterke koffie met koek; we komen weer bij. 't Uitzicht is troosteloos: één eindelooze woestijn, den heelen morgen lang.

Om twaalf uur landen we in *Basra*. Als ik uit 't vliegtuig stap, lijkt 't of ik in een ruimte met heete lucht kom; de hitté is onbeschrijflijk. In het vliegveld-restaurant, waar we lunchen, is het iets beter. Maar ik blijf er toch niet lang, want ik wil nog even de Tigris zien, vóór we vertrekken om twee uur. De rivier stroomt niet ver van het vliegveld voorbij. De menschen, die ik ontmoet op mijn wandeling door de hitte, schijnen samengeflanst uit bruine klei en oude lappen; ze zien er haast onwerkelijk uit. Het water van den Tigris is vuilgroen en er zwemmen groote scholen kleine vischjes dicht aan de oppervlakte. Kleine bruine, halfnaakte kereltjes hebben aan een touw een bamboestok met een soort pluim van ijzeren punten aan 't eind. Dezen merkwaardigen harpoen gooien ze midden in een school visschen. Altijd prijs, soms drie of vier tegelijk. Ik ben er zoo in verdiept, dat ik den tijd vergeet en me plotseling herinner, dat ik per Skymaster naar Indië aan 't vliegen ben! In het hotel zegt een van de bruine bedienden vriendelijk: „all passengers gone!” Maar gelukkig staat de Douglas nog op het vliegveld ongeduldig te brommen. Als laatste klim ik er in: groote opluchting onder mijn medepassagiers.

's Middags is het uitzicht wat interessanter; we vliegen over de kustlijn: een gekartelde grens tusschen woestijn en oceaan, zonder eenigen overgang. 't Is donker als we landen in *Karachi*. Na de gebruikelijke douaneformaliteiten per truck naar het hotel.

Karachi is bij nacht nog fantastischer dan Caïro; hier schijnt de heele bevolking op straat te slapen of den nacht met spelen door te brengen bij 't licht van de straatlantaarns, gekleed in kleurige doeken en tulbands. De hitte is ook hier groot. Omdat slapen bij die temperatuur ondoenlijk schijnt en we den volgende morgen pas om acht uur zullen vertrekken, loop ik nog wat rond na het diner in het hotel. Het is nu stiller op straat, de verlichting schaarsch; en als een spookverschijning passeert me een primitieve wagen door een kameel getrokken, de bestuurder onzichtbaar: ligt misschien tusschen den rommel op de kar. Ruim een uur dwaal ik door den tropennacht tusschen de huizen met veel waranda's en balconnetjes en door lage muurtjes omgeven tuinen. Onafgebroken geluiden: krekels, kikkers en nachtvogels; veel vleermuizen vliegen in het licht van de lantaarns.

Mijn hotelkamer is door een gordijn van bamboevlechtwerk van het balcon afgesloten en er is een badgelegenheid, waarvan ik dankbaar gebruik maak. Weer zijn er maar een paar uur voor slaap overgebleven en na een goed ontbijt rijden we door de ontwakende stad naar het vliegveld. Ik moet er van afzien een beschrijving te geven van deze stad in den morgen; té onwettelijk is deze mengeling van kleurige doeken, bruine gezichten, witte tulbands, vieze kameelen, sierlijke vrouwen, reusachtige bronzen vazen op het hoofd balanceerend.

In het vliegtuig, dat al een paar uur in de brandende zon heeft gestaan, is de hitte zoo groot, dat het zweet iedereen uitbrekt en nog vóór we in de lucht zijn, zijn mijn kleeren doorweekt. Na twintig minuten zijn we op 3000 meter en 't wordt zoo koud, dat we jassen en dekens te voorschijn moeten halen. Deze plotselinge overgang van temperatuur bekomt mij zoo slecht, dat ik een tijdlang dood-ellendig in mijn stoel lig. Het kan geen luchtziekte zijn, want het toestel ligt rustig en ik ben niet misselijk. De steward brengt mij er met sterke koffie en voedzame koek weer bovenop en als ik weer interesse krijg voor mijn omgeving zie ik, dat ik niet de eenige was, die de snelle temperatuurswisseling slecht heeft doorstaan.

Wat later op den dag wordt de lucht onrustig, het vliegtuig begint te stampen als een schip op stormachtige zee, maar ik heb er geen last van. Ik volg met spanning den tocht van den steward, die mij vanuit zijn „pantry”, balanceerend met een dienblad door de zwaaiende cabine, mijn thee met sandwiches en mandarijnen komt brengen. Gelukkig komt alles zonder ongelukken aan, want ik heb honger. Veel passagiers liggen stil en bleek in hun stoel; zelfs één van de stewards heeft den strijd opgegeven. Het is bovendien ellendig koud.

Iedereen is blij, als we om zes uur beginnen te dalen; er is vandaag geen tusschenlanding geweest voor de lunch. Maar de duik van de koude bovenlucht in de tropische hitte van het vliegveld Dum-Dum bij Calcutta valt niet mee. Enkele passagiers moeten eerst wat op krachten geholpen worden vóór we per R.A.F.-bus naar het hotel in de stad rijden.

De buitenwijken van *Calcutta* zijn nesten van vuil, rook en stank. In krotten van leem, onder afdakjes van gegolfd plaatijzer liggen en zitten in lompen gehulde koffiebruine figuren. In even groote wanorde loopen allerlei dieren op straat rond: kippen honden, zeboc's, paarden en kameelen.

Op een willekeurige plaats in dezen chaos zie ik een kapper zijn bedrijf uitoefenen: barbier en klant zitten gehurkt tegenover elkaar op straat. Het moet wel erg vermoed zijnd om zóó iemand te scheeren! Even verder rijden we over een dooden hond, waar niemand zich aan stoort. Grootte Engelsche reclameborden doen daartusschen vreemd aan: His Master's Voice, Shell.

In het centrum van de stad wordt het beter; het hotel waar we zullen overnachten staat in een wijk, die zelfs mondain genoemd mag worden, met groote boulevards, winkelgalerijen en bioscopen. Het begint nu donker te worden, de hitte is drukkend. Nadat ik mij mijn kamer heb laten wijzen, ga ik onmiddellijk op verkenning uit,

niettegenstaande mijn vermoeidheid en de beklemmende hitte. Als ik enkele straten ver ben geloopt, begint alles te draaien, ik moet me even vasthouden en in uiterste krachtsinspanning bereik ik mijn kamer weer, waar ik half buiten westen op bed neerval.

Als ik weer bijkom, heb ik honger. Ik neem een bad, verkleed me en ga naar beneden, waar ik door zeer beleefde, wit en blauw getulbande bedienden, die op bloote, bruine voeten loopen, in de eetzaal ontvangen wordt. Het is een enorme ruimte, met een balcon rondom en een batterij draaiende fans aan het plafond. Er loopen veel katten rond over den parketvloer tusschen de keurig gedekte tafeltjes (ik had geen druppel alcohol gedronken!) In gezelschap van enkele mede-passagiers, waaronder mijn buurvrouw, geniet ik van een uitstekend diner. Daarna, het is ongeveer half elf, ga ik voor de tweede maal de stad in. De grootste hitte is voorbij en op de boulevards is alles rijkelijk verlicht. Er heerscht op dien tijd een enorme drukte in Calcutta: bruine kerels met prachtige tulbanden, sierlijke, kleine vrouwen in witte sluiers, Europeanen in tropenkleeding, Engelsche en Amerikaansche officieren. Bedelaars en schoenpoetsers zijn erg lastig; een kleine bruine jongen met een kistje borstels en doeken wil mij zijn vaardigheid bewijzen in het op hoogglans brengen van mijn schoenen: „no shine, cut my throat” zegt hij en maakt een gebaar van hals-afsnijden. Ik laat het er maar niet op aan komen!

Zoo dwaal ik lang rond en koop een paar kleinigheden bij kooplui, die gehurkt naast een brandende kaars tusschen hun koopwaar zitten. Ik betaal het vijfde gedeelte van wat ze vragen; waarschijnlijk nog te veel. Laat kom ik weer in 't hotel terug; er wordt op de binnenplaats tusschen de met kleurige lichtjes behangen palmboomen nog gedanst. Maar ik ga naar bed, want we zullen den volgenden morgen om zes uur al weer vertrekken.

Vrijdag

Een interessante autotocht door het ontwakende Calcutta en na een vloten start weer de kou in. Er heerscht onder de passagiers de typische stemming van vermoeide reizigers, die naar het einde van den tocht verlangen. De tusschenlanding in *Bangkok*'s middags is heel erg; de hitte is hier moordend en er verschijnen niet veel passagiers aan de lunch in het vliegveld-restaurant. 't Smaakt overigens best: nasi-goreng, bananen en mandarijnen in overvloed. Na anderhalf uur, als we weer starten, is het in de cabine om te stikken en het is een stelletje half-zieke, vreeselijk transpireerende reizigers, dat vanuit dit onzalige *Bangkok* weer de lucht ingaat.

Na een kwartier is het weer zoo koud, dat ik mijn slip-over en jas over mijn drijfnatte kleeven moet aantrekken en me rillend in een deken wikkel. Tegen den avond genieten we van een prachtige zonsondergang boven Malakka en landen in het donker in Singapore.

In *Singapore* is het klimaat veel beter en de rit per truck van het vliegveld naar de bungalow's (Air transit Mess) door den helderen tropennacht tusschen palmboomen en laag struikgewas, geillumineerd door millioenen vuurliegjes, is een genot. We blijven in de buitenwijken der stad, maar krijgen toch een indruk van het leven hier. Breede straten, aan weerszijden lage huizen, lange winkelgalerijen, waar kooplui tusschen een eindeloos chaos van potjes, pannetjes, doekjes, fleschjes, kleine oventjes en walmende lichtjes tronen. Ook hier hangt een weë, zoete brandlucht, die typisch is voor deze tropische winkelbuurten. Maar het is hier zindelijker dan in Calcutta en 't geheel draagt een meer chinees karakter.

We overnachten buiten de stad in een groepje kleine, open landhuisjes, waar het niet erg comfortabel is. Maar ik slaap er best en word 's morgens goed uitgerust wakker voor het laatste traject.

We starten om negen uur en twee uur later zien we Java met zijn groen-blaauwe sahwa-mozaïk onder ons liggen. Kort vóór twaalfen, Zaterdag 25 Mei, landen we op het vliegveld te *Batavia*.

De reis was zeer interessant, maar uiterst vermoeiend en kan alleen voor iemand, die fysiek zeer sterk is, een ononderbroken genoeg zijn. De service van de

K.L.M. is uitstekend en ik kan niet anders dan zeer veel respect hebben voor de bemanning: de stewards, die gedurende deze heele vermoeiende reis gewerkt hebben, — de mecaniciens, die in Calcutta den heelen nacht aan het vliegtuig werkten om een mankement te repareren, zoodat we 's morgens toch op tijd konden vertrekken; en tenslotte den gezagvoerder Bosman, die zelf iedere landing uitvoerde, vooral bij nacht voor een leek iets onbegrijpelijks.

Wie deze reis heeft gemaakt, voelt pas hoe klein de afstand tusschen Nederland en Indië geworden is.

AAN HET WERK. BATAVIA

28 Mei

Ofschoon ik vandaag mijn eerste praktijkdag achter den rug heb en doodmoeben, neem ik toch een gedeelte van mijn kostbare nachtrust af om wat uitvoeriger te schrijven.

Na aankomst in Batavia, Zaterdag om ongeveer twaalf uur, ging ik in het Hotel der Nederlanden, na een korten maaltijd, direct op bed liggen en viel onmiddellijk in slaap. Om twee uur reeds werd ik gewekt door den chef van den tandheelkundigen dienst, majoor S c h o o l w e r t h, die mij met twee collegae kwam verwelkomen. Ik werd een uur lang uitgehoord over mezelf en de tandheelkunde in Nederland en uitgenoodigd den volgenden morgen mee te gaan zwemmen. Ofschoon ze me om zes uur zouden komen halen en ik de laatste dagen zeer veel slaap te kort gekomen was, sloeg ik de uitnoodiging niet af. Om vier uur kwamen twee oude schoolvrienden en zoo zaten er dien Zaterdagmiddag drie B.sche jongens op het terras van Hotel der Nederlanden in Batavia bij elkaar het laatste thuis-nieuws te bespreken.

's Avonds ging ik vroeg naar bed en was weer goed uitgeslapen toen we den volgenden morgen per luxe-wagen van den tandheelkundigen dienst naar Polonia reden. Polonia is een badplaats even buiten Batavia, waar je kunt zwemmen en tennissen en waar een prachtig restaurant is. Ik maakte er kennis met veel Nederlandsche tandartsen in Batavia en kwam al eenigszins op de hoogte van de toestanden in Batavia in 't algemeen en op tandheelkundig gebied in 't bijzonder. Er tusschendoor werd ik af en toe aan den tand gevoeld. Dit hier is weer een heel ander soort menschen, met andere ideeën; velen hebben er in Amerika gestudeerd en ik kan er op dat gebied veel van leeren. Maar we kregen contact met elkaar. Collega S c h o o l w e r t h liet mij 's middags in zijn wagen nog veel van Batavia zien; de tocht door de oudste buurten was een van de mooiste, die ik gemaakt heb!

Dien eersten middag had ik natuurlijk ook op het hoofdbureau van 't Roode Kruis veel te regelen en hoorde, dat ik voorloopig hier moet waarnemen voor een collega, die ziek is.

Zoo zit ik dan nu in de kliniek op den v. Heutszboulevard, waar drie tandartsen werken en coll. S c h o o l w e r t h ook woont. Het is hard werken, van 8 tot 12 en van 2 tot 5 uur en ik kan wel zeggen, dat het niet meevalt om binnen een week uit Holland opgepakt en in een drukke praktijk in de tropen gezet te worden.

4 Juni

De kliniek is gehuisvest in een groot, modern huis, maar door de Jappen nogal beschadigd. Er zijn nu drie spreekkamers gemaakt; in twee ervan werken collegae die hier wonen en in de derde een vrouwelijke tandarts, die ziek is en waarvoor ik waarneem. Mijn patiënten zijn uitsluitend Nederlanders, die meestal uit de kampen komen. Veel zijn er in Indië geboren en het ontbreekt aan verscheidenheid van gezichten in den stoel dus niet. Om cosmopolitisch te blijven is mijn assistente een West-Indische. Het instrumentarium is een beetje gebrekkig en ik mis erg mijn eigen spullen. Materialen zijn schaarsch en het patiënten-materiaal zeer groot, zoodat ik niet kom tot het maken van dingen, die veel tijd en duur materiaal

eischen (Jacket-kronen, porcelein- en brugwerk). Maar ik houd in ieder geval mijn routine en techniek bij.

Wél kwam er den eersten dag al een W a s s m u n d-geval en ik merkte, dat ik gelukkig mijn handigheid nog niet verloren had. Met assistentie van de twee anderen opereerde ik en had 't geluk, dat het zeer vlot ging; sloeg dus geen gek figuur!

Wat de warmte betreft moet ik zeggen, dat het me, na wat ik in Britsch-Indië heb meegemaakt, is meegevallen. Ik sta in de praktijk met een lange broek en een witte jas met opgestroopte mouwen, een flinken ventilator aan en ramen en deuren wijd open. Toch sta ik 's middags dikwijls nog te transpireeren; maar dat doet bijna iedereen en het valt dus niet op. 's Morgens en 's avonds neem ik een bad en bijna iederen dag gaan er kleeren in de wasch.

Vandaag heb ik den heelen dag vrij gehad vanwege Hemelvaart en dat beviel me best. Want ik merk wel, dat de reis van de vorige week me niet in de koude kleeren is gaan zitten.

(Wordt vervolgd)